

УДК 349.42

Сергій Лушпаєв,*канд. юрид. наук, асистент кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

НОВЕЛИ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА СІМЕЙНОГО ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті проаналізовано норми законодавства, що регулюють державну реєстрацію та підтримку, оподаткування сімейних фермерських господарств, і розглянуто наукові праці, присвячені дослідженню цієї сфери суспільних відносин.

Ключові слова: державна реєстрація сімейного фермерського господарства, державна підтримка сімейного фермерського господарства, оподаткування сімейного фермерського господарства, сімейне фермерське господарство, голова сімейного фермерського господарства.

Постановка проблеми. Для вивчення правового становища сімейного фермерського господарства (далі – СФГ) необхідно встановити, що є СФГ. Наведене у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV [1] визначення цього суб'єкта аграрного права не містить ознак, що притаманні СФГ, а саме: використання праці членів господарства, що належать до однієї сім'ї; обмеження використання найманої праці. Проте деякі вчені у сфері аграрного права пропонують таке визначення СФГ: особлива форма аграрного підприємництва, що передбачає використання праці членів однієї сім'ї на земельних ділянках сільськогосподарського призначення, що належать їм на праві власності та/або праві користування [2, с. 109]. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств» від 10.07.2018 № 2497-VIII [3] встановлено особливості оподаткування, державної підтримки та державної реєстрації цієї особливої форми аграрного підприємництва, що потребує додаткової уваги. Наведене зумовлює актуальність і своєчасність здійснення наукового дослідження новел правового становища сімейного фермерського господарства. Вивчення новел правового становища сімейного фермерського господарства має важливе як теоретичне, так і практичне значення. Перше полягає у вдосконаленні відповідних теоретичних положень, а друге – у вирішенні проразастосованих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Щодо ступеня теоретичного розроблення проблеми варто зазначити, що в аграрно-правовій літературі недостатньо уваги приділяється правовому регулюванню державної реєстрації та підтримки, оподаткуванню СФГ,

що посилює актуальність статті. Окремі аспекти питань, що розглядаються, вивчалися, зокрема, В. Уркевичем, який проаналізував правове регулювання створення та функціонування сімейних фермерських господарств в Україні [4, с. 67-75]. В. Старожилов висвітлив правове становище вищих органів управління сімейних фермерських господарств, що мають статус юридичної особи [5, с. 89-90].

Метою статті є виокремлення особливостей державної реєстрації та підтримки, оподаткування СФГ шляхом аналізу норм законодавства в цій сфері та розгляду наукових праць, що присвячені досліджуваній проблемі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доцільно здійснити аналіз норм законодавства щодо особливостей державної реєстрації та підтримки, оподаткування СФГ. Згідно з ч. 4 ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV фермерське господарство підлягає державній реєстрації як юридична особа або фізична особа – підприємець. Фермерське господарство діє на основі установчого документа (для юридичної особи – статуту, для господарства без статусу юридичної особи – договору (декларації) про створення фермерського господарства. Ст. 8 Закону України «Про фермерське господарство» містить умову здійснення державної реєстрації: набуття громадянином України або кількома громадянами України, які виявили бажання створити фермерське господарство, права власності або права користування земельною ділянкою.

П. 21-1 ч. 4 ст. 9 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 № 755-IV закріплено, що до відомостей про фізичну особу – підпри-

емця, які містяться у Єдиному державному реєстрі, належать відомості щодо створення фізичною особою – підприємцем сімейного фермерського господарства. Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 15 розглянутого Закону договір (декларация) про створення сімейного фермерського господарства повинен містити відомості, передбачені законодавством, та відповідати законодавству. Серед документів, що подаються заявником для державної реєстрації фізичної особи – підприємця та для державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу – підприємця, є договір (декларация) про створення сімейного фермерського господарства: державна реєстрація фізичної особи, яка самостійно або з членами сім'ї створює сімейне фермерське господарство відповідно до Закону України «Про фермерське господарство»; створення фізичною особою – підприємцем сімейного фермерського господарства. Нова редакція договору (декларация) про створення сімейного фермерського господарства характеризується внесенням змін, що містяться в договорі (декларация) про створення сімейного фермерського господарства (п. 4 ч. 1, п. 5 ч. 3 ст. 18 Закону України Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань) [6].

Ч. 3 ст. 8-1 Закону України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV передбачено, що головою сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи є член сім'ї, визначений договором (декларация) про створення сімейного фермерського господарства, який реєструється як фізична особа – підприємець. Після укладання договору чи складання декларації (у разі одноосібного ведення такого господарства) про створення сімейного фермерського господарства голова сімейного фермерського господарства має зареєструватися як фізична особа – підприємець або зареєструвати зміни до відомостей про фізичну особу – підприємця в порядку, встановленому законом.

Закріплені в ч. 5 ст. 8-1 вказаного Закону умови договору про створення сімейного фермерського господарства та декларації про створення сімейного фермерського господарства є однаковими і визначають: найменування, місцезнаходження господарства, мету та види його діяльності; порядок прийняття рішень та координації спільної діяльності членів господарства; правовий режим спільного майна членів господарства; порядок покриття витрат та розподілу прибутку або збитків діяльності господарства між його членами; порядок вступу до господарства та виходу з нього; трудові відносини членів господарства.

У ч. 5 ст. 9 Закону України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 № 973-IV зазначається, що таким господарствам зі статусом сімейних надається додаткова державна підтримка у порядку, передбаченому Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України», в тому числі на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Так, згідно з новою ст. 13-1 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 № 1877-IV сімейним фермерським господарствам, які зареєстровані платниками єдиного податку четвертої групи згідно із главою 1 розділу XIV Податкового Кодексу України, надається додаткова фінансова підтримка через механізм доплати на користь застрахованих осіб – членів/голови сімейного фермерського господарства на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у визначеній сумі залежно від тривалості надання. Така фінансова підтримка надається за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України, в тому числі за рахунок коштів, які спрямовуються на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників відповідно до пункту 42 розділу VI Бюджетного кодексу. Вказані норми можуть бути застосовані кожним із членів сімейного фермерського господарства, в тому числі головою, один раз. Фінансова підтримка надається сімейному фермерському господарству виключно за умови, що його голова сплачує за себе та за кожного з членів свого фермерського господарства, якщо вони не підлягають страхуванню на інших засадах, єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у сумі, не меншій за визначений відсоток мінімального страхового внеску [7].

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки» від 13.09.2017 № 664-р забезпечення пріоритетності підтримки фермерських господарств здійснюватиметься, зокрема, шляхом створення сприятливих умов для трансформації господарств населення (особистих селянських господарств) у фермерські господарства (СФГ), залучення молоді до ведення фермерського господарства. Одним з основних напрямів, за якими передбачається надавати державну фінансову підтримку фермерським господарствам, є стимулювання створення нових фермерських господарств. У результаті реалізації Концепції планується досягнути, зокрема, збільшення кількості фермерських господарств,

які мають в обробітку на праві власності та користування земельні ділянки загальною площею не більше ніж 100, на 10 відсотків [8]. Вбачається, що до таких малих та середніх фермерських господарств належать і СФГ.

Відповідно до п. 4 п. 291.4 ст. 291 Податкового кодексу України до четвертої групи – сільськогосподарські товаровиробники – належать, зокрема, фізичні особи – підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство», за умови виконання сукупності таких вимог: здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власноруч вирощеної або відгодованої продукції та її продаж; провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси; не використовують працю найманих осіб; членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї у визначенні ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України; площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше двох гектарів, але не більше 20 гектарів [9].

Проаналізувавши норми законодавства, що регулюють державну реєстрацію та підтримку, оподаткування СФГ, вважаємо за можливе виокремити такі їх особливості: набуття права власності або права користування земельною ділянкою як умова здійснення державної реєстрації; надання державної підтримки на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; є платниками єдиного податку четвертої групи, тобто належать до сільськогосподарських товаровиробників.

Розглянемо наукові праці, присвячені дослідженню правового регулювання суспільних відносин із державної реєстрації СФГ. На думку В. Уркевича, вказаним Законом було запроваджено новий вид аграрно-правового договору, адже до моменту набрання чинності цим нормативно-правовим актом законодавство України такої категорії, як «договір про створення сімейного фермерського господарства», не закріплювало [4, с. 72]. В. Старожилов зазначає, що вважати голову сімейного фермерського господарства органом управління фермерського господарства є помилковим з огляду на повноваження, передбачені у ст. 4 Закону України «Про фермерське господарство». Із закріплених повноважень випливає, що голова є виконавчим органом із поєднанням управлінських функцій [5, с. 140]. На підтвердження нашої позиції можна використати

положення ст. 8-1 Закону України «Про фермерське господарство». Тобто законодавець, використовуючи інститут договору, коли створюється сімейне фермерське господарство, тим самим наділяє усіх його членів правами у сфері управління фермерським господарством і дає підстави стверджувати, що управління фермерським господарством фактично здійснюють збори (колектив) його членів. Справедливо зазначити, що вказана позиція законодавця є не досить зрозумілою, оскільки на практиці зазвичай саме голова сім'ї виступає ініціатором створення сімейного фермерського господарства та єдиним власником майна, на основі якого таке господарство надалі діє. Окрім того, у разі, коли сімейне фермерське господарство складається, приміром, із батька та двох дітей, що не досягли повноліття, то прирівнювати їх у правах щодо управління фермерським господарством та управління його майном вважається не завжди правильним [10, с. 89-90].

Таким чином, договір про створення СФГ є одним із документів, що подається для здійснення державної реєстрації фізичної особи – підприємця.

Висновки.

Особливостями державної реєстрації та підтримки, оподаткування СФГ є: наявність права власності або права користування земельною ділянкою як умова державної реєстрації; надання додаткової підтримки на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; СФГ є сільськогосподарським товаровиробником – платником єдиного податку 4 групи.

Декларація про створення СФГ складається у разі одноосібного ведення такого господарства і за своїм змістом збігається з договором про створення СФГ.

Перспективами подальших наукових розвідок може бути використання отриманих результатів у наукових розробках, а також дослідження законодавства про фермерські господарства інших держав, зокрема нормативно-правових актів, що регулюють відносини з державної реєстрації та підтримки, оподаткування СФГ.

Список використаних джерел:

1. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 № 973-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/973-15> (дата звернення: 5.10.2018).
2. Лушпаєв С. Правове становище сімейного фермерського господарства : окремі питання. Підприємництво, господарство і право. № 3. 2017. С. 107-110.

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств : Закон України від 10.07.2018 № 2497-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2497-19> (дата звернення: 5.10.2018).

4. Уркевич В.Ю. Правові аспекти створення та функціонування сімейних фермерських господарств. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право». 2016. Вип. 243. С. 67-75.

5. Старожилов В. До питання про вищій орган управління сільськогосподарського кооперативу. Юридична осінь 2017 року: Зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. Всеукр. конф. молод. учених (м. Харків, 15 листопада 2017 р.). Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2017. С. 139-142.

6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 05.10.2018).

7. Про державну підтримку сільськогосподарства України : Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 5.10.2018).

8. Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 664-р / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80> (дата звернення: 05.10.2018).

9. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 05.10.2018).

10. Старожилов В.В. Правові засади функціонування органів управління сільськогосподарських підприємств : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2018. 183 с.

В статье проанализированы нормы законодательства, регулирующие государственную регистрацию и поддержку, налогообложение семейных фермерских хозяйств, и рассмотрены научные работы, посвященные исследованию данной сферы общественных отношений.

Ключевые слова: государственная регистрация семейных фермерских хозяйств, государственная поддержка семейных фермерских хозяйств, налогообложение семейных фермерских хозяйств, семейное фермерское хозяйство, глава семейного фермерского хозяйства.

In the article the norms of legislation regulating state registration and support, tax of family farms is analysed and scientific works dedicated researching this sphere of social relations is examined.

Key words: state registration of family farms, state support of family farms, tax of family farms, family farm, chief of family farm.